

АСПЕКТИ НА ВЗАИМОВРЪЗКАТА МЕЖДУ ИГРА И УЧЕНЕ

Боряна Иванова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Статията фокусира върху някои от аспектите на взаимовръзка между игра и учене при децата от предучилищна възраст. Подчертава се значението им за когнитивното, социалното, емоционалното, личностното развитие на децата. Чрез игра и учене те имат възможност да обогатят знанията си и да натрупат ценен опит, необходим за живота им.

Keywords: children; kindergarten; play; learning; interconnection; teachers

*„Човек не престава да играе, защото остарява.
Той остарява, защото престава да играе.“*

Oliver Wendell Holmes

Желанието на децата за игра е неоспорим факт. Има много книги и статии, повечето от които са посветени на играта на децата между 3- и 6-годишната възраст и по-малко – на специфичния характер и значението на ученето. В рамките на концепцията за учене през целия живот е необходимо да се акцентира върху факта, че този процес започва още в предучилищна възраст. Играта обаче е приоритетна дейност в тази възраст. Следователно играта и ученето в предучилищния период винаги трябва да се разглеждат във взаимовръзка. Както ученето, така и играта, са неразделна част от живота на децата.

При анализа на европейските програми в сферата на предучилищното образование на преден план се очертават редица значими акценти, сред които представата за детето, от която се ръководят учителите в предучилищните заведения, а така също и значението на играта и ученето, които съдействат за обогатяване на знанията и опита и стимулиране на креативните способности на децата.

Въпреки че в представата за детето се отразяват различни виждания на учени, които имат принос в областта на предучилищното образование, като общи черти на тази представа в почти всички програми се приемат следните:

– всяко дете, като социално същество, се нуждае от други хора, учи заедно с другите, а така също и с помощта на другите;

- по свой собствен начин то усвоява знания за света;
- в процеса на усвояване на знания се развиват самостоятелността и представата за собствената личност;
- детето учи с всичките си сетива;
- то притежава компетентности, които му позволяват активно да се включи в различни дейности;
- под формата на игрова и откривателска дейност детето установява контакт със заобикалящия го свят, което засилва доверието в себе си и околния свят;
- то приема сигнали, структурира ги, приписва им значение и след това реагира на тях;
- децата живеят в динамичен свят; взаимоотношения с другите хора повлияват на процесите на коконструктивизма;
- още след раждането им у тях се наблюдават изследователски дух и жажда за знания⁵⁾.

През март 2015 г. се състоя поредният, девети конгрес, посветен на значението на детството – “Bewegte Kindheit” в Оснабрюк, Германия. Организаторът на конгреса – R. Zimmer, в своя доклад подчертава, че „игрите и спортът допринасят за подобряване на образователните шансове на децата“.

Въпреки че различните учени поставят различни акценти върху играта и ученето при малките деца, те се разглеждат като част от тяхното ежедневие, съпътствани с много положителни емоции, желание за откриване на нещо ново, все още непознато, стремеж да изявят себе си, да покажат всичко, което знаят и могат.

На взаимовръзката между играта и ученето е посветен 16-ият световен конгрес на Интернационалната асоциация за игра – IPA (International Play Association) в Берлин. Редица участници споделят своите възгледи.

1. Децата учат най-добре в играта. В нея те усвояват много повече знания за живота в сравнение с това, което могат да наизустят – Klaus Wowereit.

2. В играта децата се учат да общуват с другите. В процеса на изпробване на много идеи те се развиват умствено и физически и затова е необходимо да могат да играят. Радостно е, когато възрастните усещат шума на играещите деца като музика на бъдещето – Horst Köler.

3. Децата притежават изключителна способност за игра. В нея те могат да изразят чувствата си и активно да преобразят заобикалящия ги свят – Renate Schmidt.

4. Играта често се смята за забавление. Много пъти се разглежда като средство за обучение, рядко обаче се осъзнава фактът, че децата в играта усвояват знания за живота – Jan van Gils.

5. Играта е право на децата и всички трябва да се застъпят за това право – Edelgard Bulmahn⁶⁾.

Учени, изследващи игровата дейност на децата, установяват, че децата от 3- до 6-годишна възраст ежедневно играят приблизително 7 – 8 часа²⁾. За стимулиране развитието на игровите умения от значение са фактори като: интересите на децата, желанието им да играят с другите деца, интересния игров материал, подходящата обстановка, проява на уважение и подкрепа от страна на възрастните.

Играта и ученето са свързани с интересите на децата, с радост от откривателска дейност, възможност за творческа изява при осъществяване на дейността, удовлетвореност от постигнатите резултати, стремеж за разбирателство с другите. Чрез позитивна мотивация те стимулират активността на децата и желанието им да си сътрудничат с другите. В този контекст редица учени подчертават, че между тях има повече прилики, отколкото разлики. Те допринасят не само за личностното развитие, но и за социалното възпитание на децата.

Когато се анализира ученето в предучилищна възраст, е необходимо да се подчертае, че при малките деца това е социален процес, осъществен в различни ситуации при взаимоотношения с педагози, родители, близки и с други деца. В тези ситуации децата проявяват любознателност, развиват своите компетентности, учат се да търсят различни стратегии за намиране на решения.

У децата от предучилищна възраст се развиват умения, необходими не само за обучението им в училище, но и за тяхното бъдеще. В образователния и възпитателен план за предучилищните заведения в Бавария се подчертава, че знанията са полезни, когато се усвояват и прилагат в определен контекст. Чрез различни образователни ситуации се стимулира развитието на сетивата на децата, натрупването на знания за околния свят и опит в социалните отношения. Към основните характеристики на ученето в предучилищна възраст се причисляват следните:

- съвместно учене. Децата учат предимно чрез съвместна дейност. Съвместното търсене на решения и обменът на информация, комуникацията с възрастните и с другите деца създават идеални условия за учене;

- самостоятелно учене. Децата усвояват запомнят бързо знания, когато самостоятелно действат, мислят и експериментират. В този контекст от значение е принципът: „Покажи ми и ще си спомня, остави ме сам да го направя, и ще го разбера“;

- откривателско учене, учене от грешките. Степента на мотивираност и креативност у децата се повишава, когато поставените задачи допускат много алтернативи за решение. Задачите стимулират децата самостоятелно, а и заедно с другите да търсят и намират начини за решение. Децата учат и когато правят грешки, които съзнават и коригират;

- цялостно учене. За по-задълбоченото усвояване на знанията е необходимо темите да се представят в своята комплексност. Желанието за учене се по-

вишава, когато познавателната информация се свързва с живота, с интересите на децата и с нивото на усвоените вече знания. Необходимо е да се интегрират знания от различни области. Един от примерите за подобна интеграция е работата по проекти⁴⁾.

В учебния план за детските градини в Цюрих в детското учене се очертават следните акценти: учене чрез сетивен опит, учене чрез действие, учене чрез ситуации (контекстно учене), учене един с друг и един от друг и учене чрез комуникация⁷⁾.

Изброените аспекти са типични за изследователското учене, което стимулира развитието на личностните компетентности. Малките деца учат ежедневно чрез изследователска дейност, търсене на отговори на многобройните си въпроси, които ги вълнуват, желание за изследване и намиране на взаимовръзката между обектите, учат се да сравняват, анализират, правят заключения. Значението на изследователското учене би трябвало да се търси в следните насоки:

- чрез него децата усвояват не готови знания, а имат възможност сами да изпробват различни стратегии;
- стимулира развитието на детската флексибилност;
- за неговото осъществяване децата се опират на натрупания си опит и знания;
- средство както за когнитивното им, така и за креативното им развитие;
- в единство се развиват техните познавателни процеси и емоции;
- развиват се компетентности, необходими за живота им.

Съвременните научни теории отхвърлят представата за ученето като трансфер на знания от учителите към децата. Ученето се разглежда като форма за социално споделяне на възгледи и реализиране на образователни цели. В този контекст оформянето на обща култура на учене означава децата и възрастните да умеят да съгласуват своите знания и представи. Развитиият в Швеция коконструктивен подход създава благоприятни условия за стимулиране на детското развитие. Учебните процеси не се интерпретират като обикновени процеси на усвояване на знания, а като активни и съвместни форми на конструиране на знания и развитие на компетентности. Съчетават се индивидуални и социални форми на учене. Вниманието се отделя на качеството на интеракциите, за чиято модерация носят отговорност възрастните. При оформяне на съвместна култура на учене всеки от участниците допринася със знанията си и със своите силни страни. Децата са активни участници в процеса на учене и коконструктори на своите знания⁹⁾.

Чрез конструктивистичното учене се стимулират личностни качества, като: самостоятелност, любознателност, инициативност, а при коконструктивистичното учене – умение за работа в екип, съвместно обсъждане на идеи, желание за съвместна дейност и решаване на проблеми, удовлетворение от постигане на обща цел.

Както в играта, така и в процеса на учене при малките деца е необходимо да се създават условия за стимулиране на тяхното интелектуално, социално-нравствено, емоционално и волево развитие. Те поощряват инициативността, активността, развитието на речта, взаимопомощ, емпатийни чувства, личностни и социални компетентности.

Социокултурната перспектива в дейностите се явява една от отличителните особености на европейските програми в областта на предучилищното образование. Придобитият опит в игровата дейност и в обучението, който е от социално, емоционално и когнитивно естество, и начинът, по който децата усвояват знания за света в контекста на социалните преживявания, са в центъра на вниманието. Както при играта, така и при ученето, се осъществява контакт между детето и заобикалящия го свят. Интересът към играта и ученето се превръща в ключов фактор на модерното възпитание. И в двете дейности децата обогатяват познанията си и развиват способности, които им дават възможност целенасочено да приложат знанията и уменията, които са усвоили. Играта и ученето създават условия за създаване на нещо ново. В ежедневието комуникация между възрастните и децата е необходимо да се създават стимули за развитие и уютна атмосфера, в която децата се чувстват уважавани (Samuelsson, 2010).

В контекста на взаимовръзката между игра и учене, A. Krenz (2001) очертава развитието на следните компетентности в играта, които се явяват стимул за ученето на децата.

В емоционалната сфера: умение за изразяване и регулиране на чувства, възпитаване на издръжливост, намаляване на агресивността.

В социалната сфера: комуникативни умения, умения за по-добро изслушване, готовност за съвместни действия, спазване на правила, чувство за отговорност, стремеж към запазване на приятелства.

В двигателната сфера: развитие на способност за бързи реакции, чувство на балансираност, развитие на моториката.

В когнитивната сфера: развитие на познавателни интереси, логическо мислене, способност за концентрация и запаметяване, развитие на речта и фантазията.

Учени, занимаващи се с когнитивна психология, подчертават, че съществени когнитивни учебни процеси се осъществяват предимно в комуникативни ситуации, които не са насочени към когнитивни учебни цели. Именно игровата дейност на децата се реализира ежедневно в интерактивни ситуации³⁾.

A. Krenz нарича играта основна професия на всяко дете^{3,4)}. Единствено в приоритетната игрова дейност децата имат възможност във въображаема ситуация да осъществят своите желания и да „практикуват определена професия“. Приемайки различни роли в творческите игри, те претворяват определени действия на възрастни или на герой от литературни произведения, филми

и съобразно знанията, уменията, компетентностите и игровата култура те влизат във взаимоотношения с другите деца. В игровата дейност се отразява индивидуалният начин за интерпретиране на заобикалящия детето свят.

Gebauer³⁾ определя играта като незаменим ресурс на детското развитие за осъществяване на образователните процеси. Имат се предвид следните аргументи:

- активността на човек е най-важно условие за учене. Тя съществува още при малките деца като вътрешен стремеж да бъдат самостоятелни, активни, да опознават заобикалящия ги свят, да развиват различни стратегии, да търсят и намират отговор на въпроси, да решават емоционално-когнитивни конфликти;

- учени, изследващи поведението на кърмачета, твърдят, че малките деца изразяват недоволство при липсваща комуникация, когато възрастните не показват отношение към играта и ограничават/разрушават пространството за придобиване на игров опит;

- учени, изследващи игровата дейност – Mogel и Oerter, Keller, Mietzel, Hasselhorn, подчертават, че играта в детството съдейства за развитие на мотивацията, концентрацията и създава радост от ученето;

- предпоставка за развитие на игровите умения е физическото и социално-емоционално състояние на децата;

- в играта децата имат възможност да съхранят своя личен опит под форма на представи, разговори със себе си, извършване на определени действия. Формира се и основната „матрица“ за абстрактни мисли и спомени (които се явяват основа за когнитивно развитие и мотивация за учене);

- детето се чувства инициатор в осъществяването на играта и следователно има решаваща роля за нейния успех или неуспех.

Позитивното влияние на играта за развитие на мозъка може да се разгледа в следните насоки.

1. В случай че на играта се придава адекватното за възрастта значение, то тя стимулира развитието на концентрацията на децата, радостта им от учене, готовността да се преодолеят трудности, които се свързват с развиващата се в играта радост от действия и желанието да се прояви активност. Тези развиващи се в мозъка процеси са решаващи в един по-късен етап (обучението в училище) за това дали детето ще изяви желание да се занимава с определени задачи, дали ще може да се концентрира и дали ще прояви активност за действия с цел по-високи учебни резултати. Играта съдейства за развитие на мозъка, което се отразява върху способността за учене, а следователно се активира и ползването на генетичния потенциал.

2. Играта дава възможност на детето да обогати своя опит в интеракционните процеси, което, от своя страна, формира основа за диференцирано формиране на процесите на възприемане на себе си и другите³⁾.

Изброените по-горе аргументи подчертават значението на играта като основа за успешно образование.

В играта децата придобиват опит, развиват своите умения и компетентности. Чувствайки се активни участници в дейността, те се учат да разглеждат заобикалящия ги свят от различна перспектива. Емоционалната атмосфера, играчките, необходимостта и радостта от комуникация с другите, желанието и възможността да изразят своите мисли, преживявания, емоции, обогатяването на опита и игровата им култура неминуемо стимулират креативното им развитие.

В процеса на специфичното учене в предучилищна възраст, както и в игровата дейност, се стимулират самостоятелността, активността, обогатяват се детските познания, развиват се компетентностите. Усвояването на определена познавателна информация при малките деца се осъществява не чрез готово поднесени факти, а чрез проучване и експериментирание, чрез така наречената откривателска дейност. Предизвикателствата на заобикалящата децата среда им дават шанс да покажат и развият силните страни на своята личност, да проучат неоткритите за тях неща, да се радват на всичко ново, което са „открили“. От съществено значение са педагогическият стил на педагога, методите и средствата, с които той стимулира познавателната и комуникативната активност на децата и показва уважение към тях, към дейностите, с които се занимават, и резултатите, които постигат.

В процеса на учене, както и в играта, децата усвояват знания за света около себе си в съвместна дейност заедно с другите деца, в емоционална обстановка, в която се създават стимули чрез различни материали за развитие на сетивата им, за действия с различни предмети с цел обогатяване на знанията и опита им, който се определя от G. Schäfer (2011) като „съкровище на детството“.

Играта и ученето биха могли да се анализират като дейности, притежаващи свои специфични черти и особености, но педагозите винаги трябва да се ръководят от факта, че при децата от предучилищна възраст те се осъществяват винаги във взаимовръзка.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Bewegte Kindheit, Osnabrück (2015). In: www.google.de
2. Krenz, A. (2001). Kinder spielen sich ins Leben – der Zusammenhang von Spiel und Schulfähigkeit. In: WWD (Wehrfritz Wissenschaftlicher Dienst), Ausgabe 75.
3. Krenz, A. (2015a). Das Spiel ist der Beruf des Kindes: das kindliche Spiel als Grundlage der Persönlichkeits- und Lernentwicklung von Kindern im Kindergartenalter. In: www.google.de

4. Krenz, A. (2015b). Das Spiel ist der Beruf jedes Kindes. Das kindliche Spiel als Selbsterfahrungsfeld und Bildungsmittelpunkt für Kinder. In: Textor, M.: Kindergartenpädagogik. Online-Handbuch. In: www.kindergartenpaedagogik.de/2100.html
5. Tätigkeitsbegleitende Fortbildung für Tagespflegepersonen. Deutsches Jugendinstitut (2011). Qualifizierungsmodul: Beobachten und Dokumentation – die Bildungs- und Lerngeschichten in der Kindertagespflege. In: www.google.de
6. Der 16. Weltkongress der IPA /International Play Association/, Berlin, 2005.
7. Lehrplan für die Kindergartenstufe des Kantons Zürich 2008.
8. Schäfer, G. (2011). Vielfältige Erfahrungen sind der Schatz der Kindheit. In: KiGa heute, 2011/Heft 11 – 12, Deutschland.
9. Fthenakis, W. et al. (2012). Der Bayerische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik.
10. Samuelsson, I. (2010). Demokratie: Grundstein des vorschulischen Bildungsplans in Schweden. In: Fthenakis, W., P. Oberhümer (Hg.) (2010). Wiesbaden: Frühpädagogik international.

ASPECTS OF THE INTERCONNECTION BETWEEN PLAY AND LEARNING

Abstract. In the focus of this article are some aspects of interconnection between play and learning in preschool children. The role of these activities for the cognitive, social and emotional development is highlighted. In the play and learning children have the opportunity to enrich their knowledge and accumulate valuable experience, so necessary for their life.

✉ **Dr. Boryana Ivanova, Assoc. Prof.**
Plovdiv University „Paisii Hilendarski“
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: borjana_ivanova@abv.bg